

TATRE U POLJSKOJ POEZIJI.

(Od Seweryna Goszczynjskog do Kazimierza Przerwe Tetmajera.)

Kraków, u svibnju

Narodna poezija slavenskih naroda u glavnom pjeva o brdima i planinama kao o kolijevci epskih borbi. More zauzima u toj poeziji veoma ograničeno mjesto. I u umjetnoj poeziji slavenskih naroda prevalira poezija brda s motivima iz planina. Jedino hrvatska umjetna poezija sa svojim predstavnicima A. Trešić-Pavičićem, Vladimirom Nazorom, Mirkom Korolijom i drugima sadrži krasna pjesnička djela s motivima o moru. (gl. studiju N. Bartulovića o moru u našoj književnosti).

Inicijativom bugarske pomorske lige u Sofiji literarni je kritičar Cvetan Minikov održao predavanje o moru u bugarskoj poeziji u kojem je istakao, da je veličanstveni Balkan uzveličan u brojnim narodnim i umjetnim pjesmama, dok o moru postoji mali broj pjesama (nekoje pjesme Ćirila Hristova, I. Vazova, Konst. Veličkova, A. Konstantinova, Bagrjane, Javorova i Rakitina). Francuski dnevnik u Sofiji »La Bulgarie« (La vie littéraire en Bulgarie od 22. III. 1928) u svom referatu o tom predavanju piše, da treba poznavati i ljubiti more, koje će obogatiti pjesnike novim idejama, različitim pjesničkim motivima i koje će u literaturu unijeti dosada nepoznatu svježinu i draž.

U poljsku poeziju ušlo je more tek poslije uskršnuća poljske države, koja je izvojštila komad morske obale, na kojoj se diže i nova luka Gdynia. Međutim čarobne Tatire inspiriraju već puno stoljeće bogodane poljske pjesnike od kojih su mnogi stvorili pjesme dostojne da uđu u svjetsku antologiju. God. 1828. izdao je Jospir Przerwa Tetmajer zbirku pjesama s motivima iz Tatara; ta

zbirka nema velike umjetničke vrijednosti.

Prvi, koji je Tatire »u vječite okovao pjesme«, bio je pjesnik ukrajinske škole Seweryu Goszczynjski († 1876.). Goszczynjski je — ugledavši Tatire — stao zapanjen, kao pred nekom divnom prelijepom Sfigom, kao pred nekim začaranim kraljevskim dvorom, kao pred nekom nedotaknutom i nedostiživom djevicom. Pjesnik je opjevao i opisao unutrašnji i vanjski život tatranskih gorštaka. (Sobótka, Put u Tatire).

Evo samo jedna njegova strofa:

»Velike do neba pećine su naše
Biserjem rose živahno struje,
Potoci naši kao kristali,
i kao noć svježje šume i paše«.

Nekad najpopularniji poljski pjesnik, Wincenty Pol ostavio je u baštinu poljskom narodu stihove, koji će — kako veli K. P. Tetmajer — živjeti sve dok bude Tatara.

Pjesnik upravo čudesno naivno prikazuje Tatire kao valove iza potopa svijeta, koji su se u svom talasanju smrznili i sada zato gole Tatire stoje u snijegu. Bedra Tatara pokriva šuma, a po obroncima vjeter raznosi orlovska pera. Lomnica svijetli poljskoj zemlji kao zublja. Pjesnik razgovara sa svakom stijenom, s vjetrom, što jedva vije u dolinama i t. d. Svoju pjesmu završava stihovima, koji se često citiraju:

»U planine, u planine, mili brate,
Tam' sloboda čeka na te!«
»Vječnih granica stražari Piastovi
odavna ste poznati, al' još uvijek novi«.

Pjesma o zemlji našoj» W. Pola spada među najljepše stihove, koji su o Tatrama spjevani.

Veliki poljski pjesnik Adam Asnyk, koji je živio i umro u Krakowu (1897.) spjevao je najljepšu idilu o Tatrama. Čarobna Tatranska idila mami svakog turistu »kao djevica, što nasmiješenim lišćem pozdravlja dragog«.

Upravo klasična je zbirka tatranskih soneta (21 na broju), što ih je spjevao Franciszek Nowicki (Krakow 1891.) Tatre, velike kao sni mladosti, pjesniku su »studen i sniježni kraj, u kojem kralj bura, orkan bludi u odijelu mrakova, u kojem više gnijezda orlova, gromova i potoka i u kojem majstor svijeta u oblacima ima granitno prijestolje«. Pjesnik živi u doba, kad je ugasnuo bljesak svih davnih zvijezda. Pjesnikove misli kroz maglu čežnja i sanja lete poput ptica, koje traže svoja gnijezda — one se zaustavljaju u Tatrama, jer su u njima, u tim klisurastim svetinjama oltari slobode čitavoga poljskog naroda.

Tetmajer, a poslije njega i Adam Galinski u djelu »Mlada Poljska« (Lodz 1928.) upoređuju sonete Fr. Nowickog s Krimskim sonetima Adama Mickiewicza.

Litvin — Poljak Stanislaw Witkiewicz nevidenim je dotad temperamentom, neuporedivim opservatorskim smislom i ogromnim lingvističkim darom i velikom ljubavlju ovjekovječio »goralske« tipove poljskog Podhala. Zbirka autorovih novela »Iz Tatara« obrađuje seljačke patnje. Wojtek Gandara je gazda iz Murzasihla, koji ima sedam jutara zemlje, kravu i konja. Zatečen u šumi pri sabiranju drva mora na sud: procesi ga tako unište, da je prisiljen, da živi od milostinje. Drugom seljaku: Jendreku Cajki, koji je u znoju lica svoga hranio ženu i sedmero djece, izbije jedna strašna eksplozija u kamenolomu oba oka i obitelj mu spane na prosjački štap.

Zoska Galicka služavka je u bogatog gazde, koji joj zapovjeda, da ukrade novac u susjeda. Radi toga ju zatvore. Kad se oslobodi zatvora, preuzima brigu nad osirotjelim novorođenčeta neka kove zločinke. Prelazeći tako čitavu skalu bijede i požrtvovanja umire, da ostavi tek blijedu uspomenu na svoj altruizam.

Autor djela »Na skalnom Podhalu« (u 7 sv.), Kazimierz Przerwa Tetmajer i svojim je lirskim pjesmama o Tatrama zauzeo odlično mjesto u poljskoj poeziji. Tetmajer je rođen u Podhalu, na podnožju Tatara, koje su mu se od rođenja kočile pred očima. On piše (kao i St. Witkiewicz) podhalanskim narječjem, što njegovim djelima daje poseban snažni kolorit. Dosta je spomenuti samo je-

dan lik iz njegove novele »Stjepan bez zemlje«. U toj noveli s tragičnom snagom eksplozira elementarna ljubav seljaka prema zemlji i bijesna mržnja na one, koji ju više posjeduju. »Wojtek — čudak« sadrži drugi niz lijepih suptilnih likova — sanjara. Najinteresantnija su ona lica — »glupi«, što ih preziru oni, koji sebe smatraju »mudracima«. Ti »glupi« su najčešće filozofi, pjesnici i sanjari, koje nikako ne će da priznaju oni, koji realno i trijezno gledaju na okolicu. U tom produbljavanju narodne duše tatranske novele igraju znamenitu ulogu.

Tatre su inspirirale Tetmajera i on je stvorio čitav niz pjesama o Tatrama. K mojoj kolijevci dolijetao je, pjeva Tetmajer, vjetar, koji se otirao o orlova krila, dolijetao je i šumio. U moje je srce na uvijek ulio mahnitu čežnju za orlovskom slobodom.

Tatranski svijet je pjesniku vječna gluhoća zimskih sniježnih pustinja. Tatranski ponori nepristupačni su čovjeku, u njih može prodrijeti samo mrak. Pustoš privlači izmučenu ljudsku dušu, koja hoće da se očisti od zemaljskih natruha. Tatre su mu hram, u kojem vjetar na pećini ledenog oltara prinosi neizmjernom Bogu veličanstvenu žrtvu. Toj misi prisustvuje i tamni bezdan, a katkada i bljesak sunca, to stvara ledenice u obliku svijeće na žrtveniku.

I kad u noći rojevi zvijezda obaspu nebo, a na zemlju se spusti šutnja zimske noći, pjesniku se učini, da je već tišuću godinu prošlo, otkako se završio život — a Tatre su šutljivo groblje ljudskih duša, očajnih i žalosnih od mahnitosti. Pjesma »Tihe mistične Tatre« uz divnu »Andeo gospodnji« najljepše je što je Tetmajer spjevao,

Dodajmo, da je i Slowacki upleo Tatre u fragmente drame o Beniowskom, ali Tatara nije ni vidio. Tatranski puk opjevaše M. Konopnicka, F. Falenjski, W. Wolski i J. Kasprowicz.

I izvan poezije vlada za Tatre velik interes: St. Witkiewicz Walery i Stanislaw Eliaz Radzikowsky ilustriraju tatranske motive perom i olovkom. Wl. Matlakowski sabire arhitektonske i dekorativne motive podhalanskog puka; sastavljaju se rječnici podhalanskog narječja (Dembowski, Kantor, Stopka, Krynjski i Kosinjski). Najveću propagandu za Tatre brojnim djelima, predavanjima i uopće stručnjačkim radom razvija profesor geologije na ovdašnjem sveučilištu dr. Walery Goetel, brat predsjednika poljskog P. E. N-cluba Ferdynanda Goetela. Prof. Goetel pristao je ideje, da Poljska i Čehoslovačka urede u Tatrama slavenski nacionalni park.

F 81666

<https://idn.org.pl>

BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 77

Tel. 26-68-64